

ПРЕПОДОБНИ ТЕОДОР СТУДИТ И ЊЕГОВО ПОИМАЊЕ ДУХОВНЕ И СВЕТОВНЕ ВЛАСТИ

Протопрезвитер-ставрофор
др Радомир Поповић,
Универзитет у Београду
Православни богословски
факултет

Апстракт: Чланак говори о Преподобном Теодору Студиту и његовом схваћању односа између профаној и сакралној, нарочито у погледу поимања световне власти и њеној односа према црквеној јерархији и богословљу у доба иконоборства. Теодор је својим живошом и делатношћу спроводио одлуке Седмој Васељенској сабора, следећи у њом погледу богословско наслеђе Преподобног Јована Дамаскина и других православних богослова претходних времена. У његово време је у извесном смислу било обновљено иконоборство, али без нових аргумената и доказа којима је оно лажно оправдавано. Духовну снагу Цркве као Тела Христове у овоземаљској историји, он је видео у монашву и манастирима, па је управо због тога радио на обнови монаштва као Божијег дара. Теодорово дело на посредан начин указује на то да је монаштво, у оквиру духовне власти на земљи, изнад световних власти, а које могу да падну у јереси и да услед неразумевања богословља буду немирјашељи, па чак и противници Цркве.

Кључне речи: иконоборство, монаштво, теологија, Преподобни Теодор Студит, Византија.

1. Преподобни Теодор Студит и његово време

Преподобни Теодор Студит (759–826) је знаменита личност у историји Цркве Христове, као монах и подвижник, али и писац и исповедник, а који је много претрпео и страдао у време иконоборства крајем VIII и почетком IX века.¹ Његово житије је садржано у свим монашким

¹ Од Преподобног Теодора Студита у преводу на српски језик видети подробније: Теодор Студит. *Монашка правила*. Том 9. Превео са старогрчког, протојереј Радомир В. Поповић. Београд: Академија Српске православне цркве за уметност и конзервацију, 2017. *Поуче Преподобног Теодора Студита: Мала поука 19 – О ширењу и примању оних*

и светоотачким житијама Светих.² Оно што посебно карактерише овог светитеља јесте да је био истовремено велики подвижник и аскета, обновитељ знаменитог манастира Студион у Цариграду, те поврх свега и игуман и писац монашког типика или устава за овај манастир.³ Велики узор и пример за монашки живот, устројство монаштва и уређење великих монашких заједница – општежића, био му је Свети Василије Велики,⁴ такође монах, подвижник и црквени писац IV века.

Време у коме живи Преподобни Теодор је испуњено великим немирима и сукобима везаним за јерес *иконоборства*.⁵ Ову јерес у прилично дугом временском трајању карактерише то што је била подржавана од стране источно-romeјских царева и зато слови као „царска јерес”. То је политичка димензија ове јереси, јер су цареви подржавали иконоборце не као богослови, већ више из државних интереса. На помолу су били политички сукоби с исламом или мухамеданством, које је све више војно и политички надирало са истока. Држава има потребу да се брани: иконопоштовање је било страно исламу, док су највећи противници иконоборства били управо монаси и манастири. Тако се испоставило да је борба против поштовања икона била и борба против монаштва. Држава је све више имала потребу да регрутује војнике за одбрану земље тако да јој је монаштво сметало, јер су многи примали монашке завете и по-

који се одричу светиња; Велика поука 47 – О подвижничком и равно-анђелском животу; Писмо 64 – Исповедницима; Поука 46 – О постоју и будућем суду; Поука 37 – О томе да не ширеба шроводишши празнике у њијансшву и оијању и о сећању на смрти; Поука 54 – О постоју и бесштрашшу, изворена шочешком Великој поштиа; Беседа о шоклоњењу Часном и Живошворном Кршту шреће недеље Великој поштиа; Поука 7 – О вазнесењу Сшасишела нашега Исуса Христша и о шоме да ми сами живимо ботошодно; Поука 29 – О блашодарносшши и шоклоњењу Христшовой икони; Поука 15 – О шосшовању Свешшх икона и о шоклоњењу шред њима, превод са старогрчког протојереј Радомир В. Поповиш, у: *Монашка шравила*, 125–147.

² Житије Преподобног Теодора видети за 11. новембар (по старом календару): Архимандрит Др Јустин Сп. Поповиш, *Житија Свешшх за новембар* (Београд, 1998), 231–265. Изворни текст житија консултовати према: *Vita et conversatio Sancti patris nostri et confessoris Theodori praepositi Studitarum*, PG 99, 113A–232B; *Vita et conversatio Sancti patris nostri et confessoris Theodori abbotis mnasterii Studii a Michaelae monacho conscripta*, PG 99, 233A–328B.

³ Монашки устав Преподобног Теодора Студита у преводу на српски језик и упоредо изворни текст на грчком језику консултовати према: Преподобни Теодор Студит, *Монашка шравила*, превео са старогрчког протојереј Радомир В. Поповиш (Београд: Академија Српске православне цркве за уметност и конзервацију, 2017).

⁴ Монашка правила Светог Василија Великог на српском језику: Свети Василије Велики. *Тратом јеванђелској шодвиити*. Том 31. Превео са руског Небојша Ковачевиш. Света Гора Атонска: Манастир Хиландар, 1999.

⁵ Јован (Пуриш), „Дијалог иконоборца са иконопоштоватељима”, *Зошграф* 34 (2010): 13–26; Р. Brown, “A Dark-Age Crisis: Aspects of the Iconoclastic Controversy”, *English Historical Review* 88, 346 (1973): 1–33; Filip Ivanović, *Symbol and Icon: Dionysius the Areopagite and the Iconoclastic Crisis* (Eugene: Pickwick Publications, 2010); E. Kitzinger, “The Cult of Images in the Age of Iconoclasm”, *Dumbarton Oaks Papers* 8 (1954): 83–150.

влачили се на пуста и усамљена места. Међу такве је, свакако, спадао и Преподобни Теодор, родом из угледне и имућне породице, али који се од своје ране младости определио за монаштво, угледајући се на свог ујака Платона, настојатеља познатог манастира Сакудион у Малој Азији. Цариградски патријарх Тарасије (730–806) рукополаже монаха Теодора за јеромонаха и управо он постаје игуман манастира Сакудиона.

Немирна времена узроковала су честе промене на царском престолу у Цариграду. После царице Ирине на трон ступа њен син Константин VI Хазар (780–797).⁶ У време владавине овог цара долази до већег сукоба духовне и световне власти у Византији. Наиме, 795. године цар Константин ступио је у други брак – после развода са царицом Маријом, оженивши се са Теодотом која је била у сродству са Преподобним Теодором. Ово је био антиканонски и незаконити брак с аспекта црквених правила и кано-на.⁷ Црквено венчање као Свету тајну савршио је извесни клирик Јосиф. Тадашњи патријарх Тарасије је био против овог незаконитог брака, али се није отворено супротставио да не би дошло до већих немира и сукоба. Међутим, Преподобни Теодор и сви монаси манастира Студион били су против склапања овог незаконитог брака, који је саблажњиво деловао у целој држави.⁸ Он чак пише једну посланицу поводом овог случаја. Био је свестан да ће његово противљење наићи на велику репресију, што се убрзо и догодило. Године 796. Теодор је протеран из манастира, најпре у Солун. Против овог неканонског брака упутио је једну посланицу у Рим папи Лаву III (795–816). Спор везан за царев незаконит брак обновљен је неколико година касније. На једном помесном сабору, одржаном 809. године, на подстицај Преподобног Теодора, донет је по назначеном питању јасан закључак: „Или је цар Бог, јер једино божанство није подложно закону – или је то безвлашће и побуна. Јер, како може да буде мир, ако не постоји закон за све, ако цар може да испуњава своје жеље – да чини прељубу, или на пример, да прихвата јерес – док је његовим потчињенима забрањено да опште са прељубницима и јеретицима?”⁹ Убрзо, упркос овим великим немирима, после смрти цара Константина 797. године, управо његовим

⁶ О томе видети подробније: Георгије Острогорски, *Историја Византије* (Провсета: Београд, 1969); А. П. Лебедев, *Историја разделения црквей* (Москва, 2005), 7; Dominique Barbé, *Irène de Byzance: la femme empereur* (Paris, 1990).

⁷ Канон 27 Четвртог Васељенског сабора у вези са овом темом говори: „Они који отимају жене, под изговором супружанства, или саучесници, или они који су сагласни с отмицарима, одредио је Свети сабор: ако су клирици, да буду збачени са свога степена, а ако су лаици, нека буду анатемисани” (*Васељенски сабори. Први, Дрући, Трећи и Четврти: одабрана докуменџа*, прев. Радомир Поповић, Академија СПЦ за уметност и конзервацију, Београд, 2012, 351).

⁸ *Vita et conversatio Sancti patris nostri et confessoris Theodori praepositi Studitarum*, PG 99, 137ABC.

⁹ S. Theodori Studitae, XXXVI. *Euprepiano et iis qui cum eo suni*, PG 99, 1032CD.

настојањем обновљен је манастир Студион у Цариграду, који је био тако ређи запуство у време прве етапе иконоборства када су сви монаси били протерани. Манастир је напослетку обновљен, а братство је чинило број од неколико стотина монаха који су живели и управљали се према *Монашком животнику*, написаном од стране Преподобног Теодора. Монашки устав је сачињен по узору на монашка правила за општежиће или кинувите, који је својевремено написао Свети Василије Велики. Отуда потоњи Свети Оци називају Преподобног Теодора *грујим Василијем Великим*.¹⁰ О монасима као својој духовној деци старао се брижљиво и очински. У ту сврху су и настала његова дела *Мала ојлашења* и *Велика ојлашења* – збирка духовних поука које је редовно држао монасима.

2. Поимање световне и духовне власти у житију Преподобног Теодора Студита

Унутрашњи црквени сукоби, не само по питању јереси *иконоборства*, нису престајали. Опет је у међувремену било обновљено питање и статус свештеника Јосифа који је венчао цара Константина, те тако легализовао његов други брак за црквено-канонско подручје. Преподобни Теодор Студит тражи да Јосиф буде искључен из свештенства и захтева од патријарха Никифора I (806–815) да то спроведе у дело. Нови цар Никифор (802–811)¹¹ вратио је из прогонства свештеника Јосифа у Цркву. Овоме се одлучно и непоколебиво успротивио Теодор Студит због чега је поново био протеран 809. године. Он ће поводом овог прогона написати једно протестно писмо патријарху Никифору, у којем захтева да презвитер Јосиф буде лишен свештеног чина¹². Непосредно пре тога, ромејски цар се донекле консултовао и са Теодором око избора новог патријарха после упокојења патријарха Тарасија (806). О томе сведочи и сачувана преписка са царом. Преподобни Теодор инсистира у преписци на независности Цркве од државе и често се позива на многобројне црквене каноне и правила која о томе јасно и недвосмислено говоре. Он се, између осталог, позива на Апостолско правило 80,¹³ затим канон 2 Првог

¹⁰ *Житије Преподобног Теодора*, 243.

¹¹ Ф. И. Успенский, *История Византийской империи*, Том 2 (Москва 2005), 324; Д. Е. Афиногенов, „Никифор I”, *Православная энциклопедия*. Том XLIX: Непеин – Никодим (Москва, 2018), 641–642.

¹² О томе видети детаљније: S. Theodori Studitae, XXV. – *Nicéphoro patriarchae*, PG 99, 988В–992В.

¹³ *Дела апостолских ученика*, прев. са грчког епископ Атанасије Јевтић (Врњачка Бања, Требиње, 1999), 474.

Васељенског сабора, канон 3 Лаодикијског сабора,¹⁴ те канон 10 Сардичког сабора.¹⁵ Сви наведени канони указују да Црквом управљају црквена, јерархијска лица у духу Светог предања. Световна власт је такође дата од Бога и заслужује свако поштовање и уважавање, али Црквом руководи наслеђено апостолско предање које најаутентичније представља јерархија, односно свештенство. Преподобни Теодор је такво апостолско наслеђе заступао и због тога је више пута био жртва, али од истог није одступао. За време краткотрајне владавине цара Михаила I Рангависа (811–813), Преподобни Теодор је био враћен из прогонства.

Међутим, 813. године на власт долази окрутни иконоборац цар Лав V Јерменин (813–820), који је према поштоваоцима икона био крајње немилосрдан.¹⁶ Без обзира на цареву суровост и окрутност, Теодор му се отворено успротивио иако је знао да ће због тога много претрпети. Обновљено иконоборство је и овом приликом имало више политичку него богословску димензију. У Теодоровом житију читамо опис како се он супротстављао царевом безумљу и мешању у црквене послове: „Откуда теби царе дође та зла мисао да бешчастиш икону Христову, да такво јеретичко умовање уносиш у свету Цркву и да раздиреш њену одећу, изаткану од вишње благодати и апостолског и светоотачког учења? ... Слушај царе шта је рекао Божји апостол – одреди Бог прво апостоле, друго пророке, треће пастире и учитеље, а не рече – царе. Теби је поверено грађанство и војска; ти се о томе брине а Цркву остави на миру.”¹⁷ На овакво Теодорово реаговање цар Лав Јерменин одговара: „Ето, и сада си дошао да ме грдиш и нападаш, разговарајући са мном не као са царом, него као са обичним човеком, простаком. Због тога заслужујеш многа мучења...”¹⁸

На основу изложених царевих речи јасно се види да он себи узима за право да се слободно и неометано меша у црквена и догматска питања, те да о њима као цар одлучује. Такође, он се осећа увређеним што му се Преподобни Теодор уопште обраћа по питању поштовања светих икона. Следствено, многи историчари с правом виде цара Лава Јерменина као суровог заступника цезаропапизма, односно апсолутне надмоћи световне над духовном влашћу, односно државе као светов-

¹⁴ *Свешћени канони Цркве*, прево са грчког и словенског епископ Атанасије (Београд, 2006), 289.

¹⁵ Исто, 279–280.

¹⁶ Живко Илић, „Свештенство и царство, теолошко-историјски аспекти”, *Српска теологија данас* 2012 (25–26. мај 2012) (Универзитет у Београду, Православни богословски факултет: Београд, 2013), 283–288; Живко Илић, *Црква и Византија у иконоборачкој кризи* (Филип Вишњић: Београд, 2020).

¹⁷ *Житије Преподобног Теодора*, 250.

¹⁸ Исто, 251.

не институције над Црквом као духовном установом.¹⁹ Упркос рђавим последицама по њега лично, Преподобни Теодор није имао страх од цара када је у питању чистота црквеног учења и вере, те му смело и без страха одговара: „Царе, није твоје да црквена питања претресаш и испитујеш; твојој власти припада да световне ствари расправљаш и њима управљаш, а црквене ствари припадају епископима и учитељима црквеним; теби пак је наређено да им следујеш и да им се покораваш. Тако је Свети апостол рекао: *Бог њосстави у Цркви прво аџосџоле, грџо џророке, џређе учџшеље* (1. Кор. 12, 28).”²⁰ Овде је Преподобни Теодор доследан у ставу да световна власт, ма одакле она долазила и ма каква била, није надлежна да одлучује о чистоти вере. Цареви, као и сви други верници – лаици, треба само да следују догматима вере о којима у духу црквеног предања одлучују епископи и учитељи Цркве.

Жртва описаног става и опхођења цара Лава Јерменина био је и патријарх Никифор I, који је протеран. Цар је по овом питању ишао чак догле да је захтевао да се прекине свака расправа по питању икона. Преподобни Теодор није прихватио ни овај царев предлог, већ је реаговао обраћајући се директно цару: „Сами расудите је ли право да вас већма слушах него ли Бога? Боље је, нека ми језик буде одсечен, него да ћутим и да не браним истинску веру.”²¹ Уместо протераног патријарха Никифора, изабран је и доведен за патријарха извесни Теодот, бивши дворски чиновник. Жртва оваквих антицрквених поступака цара опет је био и Теодор који се нашао у прогонству, али није престао да се бори и брани црквено предање о светим иконама. Иако се налазио у тешким околностима, није заћутао, јер он управо у прогонству пише: „Ћутати и не учити о православној вери ја не могу, и вас у томе послушати нећу; а претњи ваших не бојим се.”²²

Упоредо с тим, било је у то доба и колебљивих монаха који су више из страха од прогонства и мучења пристали да потпишу одлуке јеретичког саборовања сазваног 20. марта 815. године. Њих Преподобни Теодор укорева следећим речима: „Господо игумани, као што се чује, поставља се питање ко смо то ми да бисмо пружили отпор? Као прво, ви сте хришћани који су обавезни да у овом моменту говорите. Затим, ви сте борци за монаштво, те стога не треба ничим да се одушевљавате, будући да нисте везани за овај свет. Онда сте игумани који морају да отклањају саблазни од других и никоме да не дају повод за искушење. А какву су

¹⁹ А. Stambolov, “Monks and State – St. Theodore Studite and his Relations to the State and Church Authorities in Byzantium”, *Phronema*, vol. 30 (1) (2015): 161–162.

²⁰ *Исџо*.

²¹ *Исџо*.

²² *Исџо*, 254.

само саблазан и искушење, тачније речено понижење, починили они својим својеручним потписивањем, треба ли о томе још шта да кажемо? Јер, ако је ћутање делимично слагање, каква ли је онда тек љага, кад се то слагање овери потписом пред целом Црквом? А шта у случају одрицања од тог исповедања? Ако су они ставили својеручни потпис да се не слажу једни са другима, то је већ – одрицање. Јер како ће се они придржавати онога што је рекао Христос, – онога ко мени долази нећу изгнати напоље? Ако неко к њима дође желећи и тражећи да сазна истину, шта ће му онда одговорити игуман? Ево шта: добио сам наређење да не говорим. Тиме су дали потпис да се повинују цару, упркос Христу.”²³

Обновљено иконоборство цара Лава V Јерменина врхунило је у одржавању лажног сабора 815. године.²⁴ На овом, назови сабору, обновљено је иконоборство, док је лажни иконоборачки сабор из 754. године проглашен за васељенски сабор. Сви бранитељи икона су били сурово прогоњени: Теодор Студит, патријарх Никифор, али и многи монаси који су се и овога пута показали као непоколебиви заступници православља. У току овог прогона Преподобни Теодор пише своје познато дело „Антиретик – одбрану светих икона”. Током целокупног периода суровог прогона он храбри монахе да истрају, претрпе прогоне и остану верни и непоколебиви у очувању православне вере. Тако у једном писму исповедницима-страдалницима он каже за њих да су „добри војници Христови, призвани као по небеском избору, најдрагоценије злато, светле звезде у ноћи безбожништва које сијају православљем.”²⁵ Он састрадава са њима и храбри своју браћу да остану у вери овако: „Мноштво мученика и исповедника призивају вас к себи. Говорим о томе присаједињујући духом и себе најмањег и одсуствујућег к вама... и молим вас спомињите ме у светим молитвама како бих и ја следовао вашим свештеним стопама.”²⁶

²³ Антон В. Карташов, *Васељенски сабори*, прев. Мира Лалић (Београд: Српска књижевна задруга : Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2009), 560.

²⁴ О томе видети подробније: С. Б. Дашков, *Императоры Византии* (Москва, 1997); Сенина Т. А. (монахиня Кассия) (исслед., пер. с древнегреч., комм.). «Лев Преступник». Царствование императора Льва V Армянина в отражении византийских хронистов IX века: Феофан Исповедник, Неизвестный хронист (Scriptor Incertus), Георгий Монах (Амартол) (Accent Graphics Communications: Montreal 2012); Д. Е. Афиногенов, „Лев V”, *Православная энциклопедия*. Том XL: Лангтон – Ливан (Москва, 2015), 296–298.

²⁵ S. Theodori Studitae, LXIV. *Theodorus peccator monachus, spiritalibus meis Patribus ac fratribus qui confessi sunt, decertanti que in carceribus: quorum nomina sunt in libro vitae*, PG 99, 1285A.

²⁶ S. Theodori Studitae, LXIV. *Theodorus peccator monachus, spiritalibus meis Patribus ac fratribus qui confessi sunt, decertanti que in carceribus: quorum nomina sunt in libro vitae* PG 99, 1285C. Сравни: Цон Мајендорф, *Византијско бојословље*, прев. Јован Олбина (Крагујевац: Каленић, 1985), 68.

Цар Лав V Јерменин ће трагично скончати свој живот – у ноћи уочи Божића 820. године убијен је од стране завереника. На власт потом долази цар Михаило II Травлос. Стога није случајно што се у Служби на дан годишњег помена Преподобног Теодора Студита 11. новембра, управо у први план стављају његове заслуге за одбрану чистоте вере. У стихирима на *Господи возвах* се између осталог каже: „...са твојих усана излила се изобилна благодат Духа, као из извора Божије науке, и постао си, Теодоре, бранитељ побожности и велики саговорник истине, кула и тврђава православне вере, и монашког живота јасно правило.”²⁷ У тропару овог Светитеља молимо се: „Наставниче православља, учитељу побожности, светило васељене, богонадахнути украсе монаштва...”²⁸ Исто тако, прославља се и његов допринос борби против јереси иконоборства, јер црквени песник сведочи: „...и да се Христов лик слави ти си богоугодно проповедао, као и иконе Светитеља, а богопротивницима си се успротивио чак до крви...”²⁹ Зато је он, према црквеном песнику, „постао духовни стуб догмата православних и изобличио заблуду иконоборца.”³⁰

За време владавине цара Михаила II Травлоса (Муцавог) (820–829) није било сурових прогона поштовалаца светих икона, већ су они били толерисани и уједно нису били јавно гоњени, нити је њихова верска активност брањена.³¹ Напослетку, сви су се вратили из прогонства. Став цара Михаила био је више него толерантан што се може закључити на основу његових речи: „Ја не браним да радите што желите; само не дозвољавам да стављате иконе у царском граду, но на другом месту нека их ставља за себе ко где хоће; ја пак не желим да се клањам иконама.”³² Јасно је да је цар лично био противник поштовања икона, али толерише оне који иконе поштују. На такво његово схватање најбоље упућују његове речи: „Потпуно је небитно поштовати или не поштовати иконе”, као и: „Ко је пре нас истраживао црквене догмате, нека тај и одговара за оно што је урадио, било то добро или не. А ми, у каквом смо стању затекли Цркву, одлучили смо да је у таквом и оставимо. Узимајући то у обзир, ми инсистирамо: о иконама да буде најдубља ћутња.”³³

За све то време, Преподобни Теодор је до краја свог живота провео ван Цариграда, пишући у одбрану светих икона. Истовремено, он јавно

²⁷ *Минеј за месец новембар*, 11. дан (Крагујевац: Каленић, 1983).

²⁸ *Исхо.*

²⁹ *Исхо.*

³⁰ *Исхо.*

³¹ „Михаил, византијске императоры”, *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*: в 86 т. (82 т. и 4 доп.) (Санкт Петербург, 1890–1907).

³² *Житије Преподобног Теодора*, 259.

³³ Карташов, *Васељенски сабори*, 564.

укорева цара и осуђује његов други брак са Јефросинијом. На овај начин је показао да није имао страха када је у питању одбрана предањске православне вере и освештаног предања Цркве, које је у време иконоборства било нарушавано захваљујући свесрдној подршци цара, који су се мешали у чисто духовне, црквене послове и питања. Добро је знао и био дубоко свестан да ће га такав став коштати сурових прогона и непријатности, али је остао доследан до краја свога овоземаљског живота. Преподобни Теодор Студит се с правом убраја у велике исповеднике, то јест оне хришћане који су због вере много претрпели и страдали, али су у истој остали непоколебиви и доследни.

Закључак

На основу претходно изложеног, јасно је и недвосмислено да је време у којем живи Преподобни Теодор Студит умногоме контрадикторно и сложено. Његов лични живот и подвиг, не само као монаха већ и као богослова, био је испуњен многоструким изазовима и трпљењем за веру и Православље, нарочито у погледу односа духовне и световне власти. Он је у својим богословским становиштима био веома истрајан и доследан, без обзира на сва сурова искушења кроз која је пролазио. Штавише, Преподобни Теодор је остао веран исконском хришћанском предању и вери, не само по питању поштовања икона, већ и у домену поимања односа профаног и сакралног, првенствено у контексту световне власти и њеног односа према црквеној јерархији и богословљу. Теодор је на сваком кораку спроводио у пракси одлуке Седмог Васељенског сабора, следујући у том погледу богословље Преподобног Јована Дамаскина и друге православне богослове ранијих времена. У његово време је на извештан начин било обновљено иконоборство, али без нових аргумената и доказа којима је оно било лажно оправдавано. Духовну снагу Цркве као Тела Христовог он је видео у монаштву и манастирима, па је отуда радио на обнови монаштва као Божијег дара датог људима да и у овом животу, овде и сада, могу постати „небески људи и земаљски анђели”, те савладати сва искушења ма каква она била и ма одакле долазила. У ту сврху ће и настати његово дело *Устав унутрашњеј устројстви манастира Студион*,³⁴ што на посредан начин указује на то да је монаштво, у оквиру духовне власти на земљи изнад световних власти, које могу да падну у јереси и да услед неразумевања богословља буду непријатељи, па чак и прогонитељи Цркве, односно монаштва и канона.

³⁴ S. Theodori Studitae, *Descriptio constitutionis monasterii Studii*, PG 99, 1704B–1720B.

Библиографија

Извори:

- Васељенски сабори. Први, Други, Трећи и Четврти: одабрана докуменџа.* Предео Радомир Поповић. Београд: Академија СПЦ за уметност и конзервацију, 2011.
- Василије Велики. *Трајом јеванђелских поговора.* Предео Небојша Ковачевић. Света Гора Атонска: Манастир Хиландар, 1999.
- Vita et conversatio Sancti patris nostri et confessoris Theodori praepositi Studitarum*, PG 99, 113A–232B.
- Vita et conversatio Sancti patris nostri et confessoris Theodori abbotis mnasterii Studii a Michaelae monacho conscripta*, PG 99, 233A–328B.
- Дела айосџолских ученика.* Предео епископ Атанасије Јевџић. Требиње: Манастир Тврдош; Врњци: Братство Св. Симеона Мироточивог, 1996.
- Поповић, Јустин. *Жиџија Светиџх: за месец новембар*, 231–265. Ваљево: Манастир Св. Ђелије, 1998.
- Минеј за месец новембар.* Крагујевац: Каленић, 1983.
- „Мрвице са трпезе Преподобног Теодора Студита.” Предео са руског братства манастира Подмаине. У Крестјакин, архимандрит Јован. *Зона бесмртних. Приручник за монахе и мирјане*, 144–172. Будва: Манастир Подмаине, 2015.
- Теодор Студит. „Треће побијање иконоборства.” Предео З. Ђуровић. *Саборности 1–2* (1998): 4–27.
- Теодор Студит. „Писмо Платону своје духовном оцу о поштовању икона.” Предео јеромонах Атанасије Јевџић. *Православље* 336 (1981); исто у: *Грагац* 1982–1984 (1988): 29–31.
- Теодор Студит. „Беседа на Велики Петак, Беседа на Крстовдан.” Предео Д. Марић. У *Анџолоџија* (Београд, 1957): 54–57.
- Теодор Студит. „О силаску Светог Духа.” Предео В. Никчевић. *Светиџора* 104–105 (2001): 8.
- Теодор Студит. „О томе да не треба проводити празнике у пијанству и опијању, и о сећању на смрт.” Предео Р. Поповић. *Каленић* 5 (2016): 2.
- Теодор Студит. *Монашка џравила.* Предео са старогрчког протојереј Радомир В. Поповић. Београд: Академија Српске православне цркве за уметност и конзервацију, 2017.
- S. Theodori Studitae, *Descriptio constitutionis monasterii Studii*, PG 99, 1704B–1720B.
- S. Theodori Studitae, XXV. – *Nicephoro patriarchae*, PG 99, 988B–992B.
- S. Theodori Studitae, XXXVI. *Euprepiano et iis qui cum eo suni*, PG 99, 1032A–1037D.
- S. Theodori Studitae, LXIV. *Theodorus peccator monachus, spiritalibus meis Patribus ac fratribus qui confessi sunt, decertani que in carceribus: quorum nomina sunt in libro vitae*, PG 99, 1284D–1285D.
- Светиџени канони Цркве.* Предео са грчког и словенског епископ Атанасије Јевџић. Београд: Православни Богословски факултет Београдског универзитета; Митропо-

лија црногорско-приморска; Митрополија дабробосанска; Митрополија новограчаничка; Епархија бачка; Епархија захумско-херцеговачка и приморска, 2006.

Литература:

- Афиногенов, Д. Е. „Лев V”, *Православная энциклопедия*. Том XL: Лангтон – Ливан (Москва, 2015): 296–298.
- Афиногенов, Д. Е. „Никифор I”, *Православная энциклопедия*. Том XLIX: Непеин – Никодим (Москва, 2018): 641–642.
- Barbé, Dominique. *Irène de Byzance: la femme empereur*. Paris, 1990.
- Brown P.. “A Dark-Age Crisis: Aspects of the Iconoclastic Controversy”. *English Historical Review* 88 (346) (1973): 1–33.
- Дашков С. Б. *Императоры Византии*. Москва, 1997.
- Ivanović, F. *Symbol and Icon: Dionysius the Areopagite and the Iconoclastic Crisis*. Eugene: Pickwick Publications, 2010.
- Илић, Живко. „Свештенство и царство, теолошко-историјски аспекти.” *Српска теологија данас* 2012 (25–26. мај 2012), 283–288. Београд: Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, 2013.
- Илић, Ж. *Црква и Византија у иконоборачкој кризи*. Београд: Филип Вишњић, 2020.
- Карташов, Антон В. *Васељенски сабори*. Превод Мира Лалић. Београд: Српска књижевна задруга: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2009.
- Kitzinger, E. “The Cult of Images in the Age of Iconoclasm”. *Dumbarton Oaks Papers* 8 (1954): 83–150.
- Лебедев, А. П. *История разделения церквей*. Москва, 2005.
- Мајендорф, Цон. *Византијско бојословље*. Превео са енглеског Јован Олбина Крагујевац: Каленић, 1985.
- „Михаил, византијские императоры.” *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*: в 86 т. (82 т. и 4 доп.). Санкт Петербург, 1890–1907.
- Острогорски, Георгије. *Историја Византије*. Београд: Просвета, 1969.
- Поповић, Радомир В. „Преподобни Теодор Студит (759–826) у контексту времена у којем је живео.” *Каленић* 5 (2016): 3–5.
- Пурић, Јован. „Дијалог иконоборца са иконопоштоватељима.” *Зограф* 34 (2010): 13–26.
- Сенина Т. А. (монахиня Кассия) (исслед., пер. с древнегреч., комм.). «Лев Преступник». Царствование императора Льва V Армянина в отражении византийских хронистов IX века: Феофан Исповедник, Неизвестный хронист (Scriptor Incertus), Георгий Монах (Амартол) Montreal: Accent Graphics Communications, 2012.
- Stambolov, A. “Monks and State – St Theodore the Studite and his Relations to the State and Church Authorities in Byzantium.” *Phronema* 30 (1) (2015): 137–165.
- Успенский, Ф. И. *История Византийской империи*. Том 2. Москва, 2005.

Примљено: 7. 3. 2024.

Одобрено: 17. 7. 2024.

**Protopresbyter-Staurophor
Dr. Radomir Popović,**

University of Belgrade, Faculty of Orthodox Theology

THEODORE THE STUDITE AND HIS UNDERSTANDING OF SPIRITUAL AND SECULAR AUTHORITY

***Summary:** The article discusses Theodore the Studite and his understanding of the relationship between the profane and the sacred, and especially his understanding of secular authority and its relationship with the Church's hierarchy and theology during the Era of Iconoclasm (especially in 9th century). St. Theodore implemented the decisions of the Seventh Ecumenical Council in his life and work, and in this regard he followed the theology of St. John of Damascus and the others Eastern Orthodox theologians from the past. In his time, Iconoclasm was in a sort of way renewed, but without new arguments and evidence with which it was falsely justified. He saw the spiritual strength of the Church as the Body of Christ in monasticism and monasteries, which is why he worked to renew monasticism as a gift from God. Theodore's work indirectly indicates that monasticism has a significant role, within the framework of spiritual authority on Earth, and he taught that the spiritual is above secular authorities, which may be in heresy and, due to a lack of understanding of theology, may be enemies, even the persecutors of the Church.*

***Key words:** Iconoclasm, monasticism, Typicon, Theodore the Studite, Byzantium.*